

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

Володимир ШАРАН

22 червня 2021 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Філософія освіти

Галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка,

Спеціальності: 014 Середня освіта (Мова і література)

Освітня програма: Середня освіта (Мова і література (польська, англійська))

Статус дисципліни: обов'язкова

Філологічний факультет

Кафедра філософії імені професора В.Г.Скотного

Мова навчання: українська

Дані про вивчення дисципліни

Форма здобуття освіти	Курс	Семестр	Загальний обсяг дисципліни	Кількість годин						Курсова робота	Вид семестрового контролю	
				Аудиторні заняття					Самостійна робота		Залік	Екзамен
			Кредити ЕКТС	Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття	Семінарські заняття				
Денна	1	2	90/3	30	16	-	-	14	60	-	+	

Робоча програма складена на основі освітньої програми та навчального плану підготовки магістрів (90 кредитів ЕКТС)

Розробник: Янко Жанна ЯНКО, кандидат філософських наук, доцент

Погоджено гарантом освітньої програми:

Розлуцький Ігор РОЗЛУЦЬКИЙ, кандидат філологічних наук, доцент

Схвалено на засіданні кафедри філософії імені професора В.Г.Скотного

Протокол № 4 від 26 квітня 2021 р.

Завідувач кафедри філософії імені професора В.Г.Скотного

Возняк Володимир ВОЗНЯК, доктор філософських наук, професор

Схвалено на засіданні науково-методичної ради історичного факультету.

Протокол № 5 від 27 травня 2021 р.

Схвалено на засіданні науково-методичної ради університету.

Протокол № 6 від 22 червня 2021 р.

1. МЕТА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни –узагальнення знань магістрів у царині освіти на теоретико-методологічному рівні, а також залучення їх до філософського осягнення ідеї освіти як соціокультурного феномену та вироблення їхньої власної світоглядної концепції освіти; сприяння формуванню високого рівня компетентності і культури випускників університету як майбутніх освітян. Філософія має креативний вплив на формування і динаміку розвитку ідеї освіти, певних парадигм і концепцій освіти через безпосередню участь філософії у побудові методології освітньої та педагогічної діяльності.

При вивченні дисципліни студенти мають оволодіти такими **компетентностями**:

- здатністю до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- здатністю проведення досліджень на належному рівні;
- здатністю генерувати нові ідеї (креативністю);
- здатністю бути критичним та самокритичним;
- здатністю здійснювати науковий аналіз і структурування мовного(мовленнєвого) й літературного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів;
- здатністю до інтерпретації мовно-культурних та літературно-мистецьких явищ, процесів, напрямів, тенденцій, архетипів і стереотипів, закономірностей та специфіки окремих історичних епох, національних культур, мовно-культурних регіонів;
- уміння використовувати можливості сучасних інформаційних технологій, мережевих програмних систем та інтернет-ресурсів для вирішення теоретичних і практичних завдань у галузі лінгвістики і літературознавства;
- здатністю здійснювати наукові дослідження, володіти сучасними методологічними принципами та методами наукових досліджень;
- уміння практично використовувати здобуті теоретичні знання при аналізі та інтерпретації художніх текстів, а також у процесі написання наукових та методичних робіт.

Програмні результати навчання:

- володіти філософськими принципами трактування мовних і літературних явищ, напрямів, закономірностей, історично-культурних традицій та індивідуальних особливостей і новаторств у літературній творчості;
- уміти фахово застосовувати літературознавчий та мовознавчий понятійно-термінологічний ресурс під час навчання мови і літератури в загальноосвітній школі та інших освітянських установах, фахово володіти класично усталеними у теоретичному континуумі та сучасними методиками навчання польської мови й літератури, української мови й літератури та зарубіжної літератури;
- використовувати сучасні психолого-педагогічні стратегії та технології в освітньому процесі; уміти проводити спеціальні педагогічні дослідження, проектувати відповідно до обраної технології навчання, уміти використовувати у своїй практичній діяльності ідеї та досвід прогресивних педагогів минулого і сучасності.

2. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна *«Філософія освіти»* вивчається студентами-магістрантами після вивчення навчальної дисципліни *«Менеджмент освіти»* та паралельно з такими дисциплінами: *«Стратегія сталого розвитку»* та *«Методологія наукових досліджень»*.

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: особливості взаємин філософії та педагогіки; істотні відмінності між розсудком і розумом; природу виховного процесу; діалектику мети і засобів у вихованні; сутність душевно-духовних вимірів освітнього процесу; природу процесів гуманізації та гуманітаризації освіти

уміти: виокремлювати істотні характеристики педагогічного мислення; давати оцінку основним характеристикам старої педагогічної ментальності; окреслювати параметри цілісності освіти.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

90 – 100 (A) – студент отримує за виконання повного обсягу програми курсу та індивідуального завдання. Студент має глибокі, системні знання з усього навчального курсу, повною мірою володіє термінологією, вільно орієнтується у проблемах дисципліни, бере активну участь в обговоренні ключових питань щодо філософії освіти. Володіє концептуальним і методологічним апаратом сучасної філософії освіти. Розуміє складність взаємин філософії та педагогіки, адекватно виокремлює істотні характеристики педагогічного мислення, дає оцінку основним параметрам старої педагогічної ментальності; розуміє діалектику мети і засобів у вихованні; адекватно окреслює сутність душевно-духовних вимірів освітнього процесу; змістовно розуміє природу процесів гуманізації та гуманітаризації освіти; уміє окреслювати параметри цілісності освіти. Творчо підходить до висвітлення зазначених проблем. Орієнтується у сучасній філософсько-освітній літературі; розуміє етичні засади науково-педагогічної діяльності та здатний дотримуватись їх у процесі виконання професійних обов'язків.

82 – 89 (B) – студент отримує за виконання повного обсягу програми курсу. Студент має ґрунтовні знання з усього навчального курсу, може їх застосовувати для самостійного вирішення конкретних питань з дисципліни, добре володіє термінологією, засвоїв комплекс знань щодо філософії освіти. Розуміє складність взаємин філософії та педагогіки, адекватно виокремлює істотні характеристики педагогічного мислення, дає оцінку основним параметрам старої педагогічної ментальності; розуміє діалектику мети і засобів у вихованні; адекватно окреслює сутність душевно-духовних вимірів освітнього процесу; змістовно розуміє природу процесів гуманізації та гуманітаризації освіти; уміє окреслювати параметри цілісності освіти. Певним чином орієнтується у сучасній філософській та психолого-педагогічній літературі, яка торкається тенденцій сучасної духовної культури; розуміє етичні засади науково-педагогічної діяльності та здатний дотримуватись їх у процесі виконання професійних обов'язків.

75-81 (C) – студент отримує, якщо повністю знає програмний матеріал з усього навчального курсу, володіє термінологією, орієнтується у базових проблемах дисципліни, але не виявляє творчого підходу й достатньої самостійності при розгляді дискусійних питань, обмежений матеріалом підручника. Розуміє складність взаємин філософії та педагогіки, адекватно виокремлює істотні характеристики педагогічного мислення, дає оцінку основним параметрам старої педагогічної ментальності; розуміє діалектику мети і засобів у вихованні; адекватно окреслює сутність душевно-духовних вимірів освітнього процесу; змістовно розуміє природу процесів гуманізації та гуманітаризації освіти; уміє окреслювати параметри цілісності освіти. Певним чином орієнтується у сучасній філософській, філософсько-педагогічній, яка торкається тенденцій розвитку сучасної освіти; розуміє етичні засади науково-педагогічної.

67-74 (D) – студент отримує, коли загалом знає програмний матеріал з навчального курсу, оперує базовими термінами, має загальні уявлення щодо філософії освіти, вихідних принципів, основних понять, класифікацій. Демонструє деякі знання стосовно взаємин філософії та педагогіки, орієнтується стосовно характеристик педагогічного мислення, може перерахувати основні параметри старої педагогічної ментальності; обізнаний з діалектикою мети і засобів у вихованні; здатний окреслити сутність душевно-духовних вимірів освітнього процесу; обізнаний з природою процесів гуманізації та гуманітаризації освіти; має уявлення про цілісності освіти. Задовільно орієнтується у сучасній філософській та філософсько-освітній літературі, яка торкається тенденцій сучасної освітньої діяльності.

60-66 (E) – студент отримує, якщо орієнтується в основних питаннях навчального курсу, але його знання про дисципліну мають загальний поверховий характер. Достатній понятійний апарат не сформовано, наявні значні прогалини у знанні філософії освіти, вихідних принципів, основних понять, класифікацій. Задовільно орієнтується у сучасній літературі з курсу.

35-59 (FX) – студент отримує, коли має фрагментарні знання щодо специфіки філософії світу, не володіє термінологією, не вміє послідовно викласти програмний матеріал. Уявлення про сутність дисципліни не сформовані. Студент не орієнтується у наявній літературі з курсу.

0-34 (F) – студент отримує, коли не працював з викладачем або самостійно, що не дозволяє виявити рівень його знань, вмінь та навичок. виставляється здобувачеві, який зовсім погано знає програмний матеріал; допускає істотні помилки у відповідях на запитання, не вміє застосувати теоретичні положення під час розв’язання практичних задач, не спирається на матеріали, що містяться в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах; у з’ясуванні термінів виявляє слабкі знання, плутається, допускає фактичні помилки, не виконав усіх видів навчальної роботи. Здобувач володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв’язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”.

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Поточний контроль реалізується у формі оцінювання виступів на семінарських заняттях, участю в дискусії на лекції, якості домашньої творчої роботи та усної співбесіди.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Предмет філософії освіти

Предмет філософії взагалі і предмет філософії освіти. Проблема «галузевих філософій» Складність взаємин філософії та педагогіки. Роль гуманістично орієнтованої та рефлексивно-діалектичної традиції філософствування в осмисленні педагогічних теорій та практик. Природа кризи в освіті: -зміна ідеологічних орієнтирів чи зміна онтологічних засад? Особливості філософсько-освітнього дискурсу. Різні варіанти осмислення сутності освітнього процесу. Місце освіти у сучасній культурі та цивілізації. Смысл концепту «сучасна освіта». Сучасна освіта у вимірах «нової раціональності». Освіта для українського державотворення чи українське державотворення для такої освіти, що сприяє становленню вільної особистості?

2. Природа педагогічного мислення

Мислення як одвічний предмет філософії. Діалектико-теоретичне розуміння сутності мислення. Зміст концепту «педагогічне мислення». Аналіз педагогічного мислення крізь діалектику взаємовідношення розсудку і розуму. Основні характеристики старої педагогічної ментальності (технократизм, авторитаризм, дидактизм, моралізування). Розсудкова обмеженість звичайної тріади «знання – вміння – навички». Педагогічне мислення у полоні обернених форм. Необхідність оволодіння новим педагогічним мисленням. Характеристики нового педагогічного мислення. Розсудок: формальна культура мислення чи культура формального мислення? Суб’єктна інтенція діалектичного розуму. Проблема співвідношення понять «освіта», «навчання», «виховання», «розвиток».

3. Виховання як предмет філософського аналізу

Рационалістично-просвітницьке тлумачення виховання. Суперечності концепції «формування людини». Теоретична неспроможність адаптивної моделі. Смысл псевдо-поняття «соціалізація особистості». Про «право на виховання». «Дух вихованельства» як прояв фарисейства. Умови вільного розвитку людської суб’єктивності. Переосмислення виховання в контексті «педагогіки співробітництва». Справжнє виховання – без «виховної роботи». Емпіричне і трансцендентальне у вихованні. Діалектика мети і засобів у вихованні.

4. Душевно-духовні виміри педагогічного процесу

Метафізичний зміст понять «дух», «душа», «духовність». Дух як субстанція людського існування. Духовність та бездуховність: засади протистояння. Дух виховання і виховання духу. Пріоритет душевно-духовного світу особистості. Форми і способи поєднання суб’єктивного духу з духом абсолютним (Віра, Надія, Любов – Істина, Добро і Краса). Умови виростання духовності та душевності в освітньому процесі. Концепт «педагогічний простір». Розсудок і розум як способи організації освітнього простору.

5. Зміст проблеми гуманізації та гуманітаризації освіти

Онтологія та логіка педагогічного спілкування. Криза просвітницької парадигми. Обмеженість технократичної та волюнтаристської «суб’єкт-об’єктної» моделі педагогічного процесу. Онтологічна вищість суб’єкт-суб’єктних стосунків. Гуманізація освіти як домінування суб’єкт--суб’єктних

стосунків. Онтокомунікація та психо-лінгво-комунікація (за Г.С.Батішевим). Педагогічний вербалізм як вияв «тиранії розсудку». Проблема «об'єкта» педагогічної діяльності. Гуманізація як дійсна проблема подолання сциєнтизму та технократизму. Хто є дійсним суб'єктом педагогічної творчості? Проблема «третього» суб'єкту. Символізм культури і блуд дидактизму. Гуманітаризація гуманітарного знання.

Проблема цілісності освітнього процесу

Криза традиційного тлумачення «напрямків» виховної роботи. Місце «естетичного» в освітньому просторі. Від «морального виховання» – до моральності виховного процесу. Від «естетичного виховання» – до відтворення і збереження чуттєвої насиченості педагогічного спілкування. Від «екологічного виховання» – до екології виховання. Проблема розвитку інтелекту в освітньому просторі. Розум як культура мислення. «Школа повинна вчити мислити» (Е.В.Ільєнков). Роль і місце продуктивної уяви в освітньому процесі. Шляхи розвитку творчих здібностей людини. Особистісне самовизначення.

Перелік семінарських занять

1. Вступ у філософію освіти. Особливості педагогічного мислення.
2. Душевно-духовний вимір освітнього процесу.
3. Зміст поняття «виховання».
4. Сутність процесу гуманізації та гуманітаризації освіти.
5. Основні ідеї педагогіки співробітництва.

7. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студента з дисципліни передбачає опрацювання теоретичного матеріалу, джерел, вказаних викладачем.

Перелік тем для домашніх творчих робіт:

1. Дуалізм філософії освіти та проблеми її становлення.
2. Філософія освіти як галузь пізнання: об'єкт, предмет, співвідношення з іншими галузями знання.
3. Філософія освіти та її взаємодія з іншими галузями філософії та наукового знання.
4. Плюралізм філософії освіти.
5. Філософське вчення про людину та його методологічне значення для розвитку освіти.
6. Необхідність філософського осягнення феномену освіти.
7. Методологічні функції філософії освіти.
8. Ідея освіти та її витоки.
9. Феномен освіти.
10. Освіта як процес навчання і виховання.
11. Опосередкована та цілеспрямована освіта.
12. Освіта як система.
13. Освіта як соціальна технологія.
14. Школа як обов'язкова ланка освіти.
15. Освіта як сфера.
16. Багатоаспектність поняття «освіта».
17. Освіта і культура.
18. Освіта як соціалізація особистості.
19. Закономірності розвитку освіти.
20. Філософська концепція самопізнання.
21. Мова і освіта.
22. Цілі освіти.
23. Освіта як цінність.
24. Цінності в освіті.
25. Консервативні цінності, концепції і парадигми освіти.

26. Ліберальні цінності, концепції і парадигми освіти.
27. Людинотворча місія освіти.
28. Освіта як духовне народження людини.
29. Освіта як суб'єкт-суб'єктна взаємодія.
30. Освіта як сфера відтворення суспільства і масової соціалізації.
31. Фалес, Сократ і софісти та їхня роль в розвитку ідеї освіти.
32. Конфуцій та його роль в розвитку ідеї освіти.
33. Концепція освіти Платона.
34. Арістотелівське осмислення ідеї освіти.
35. Осмислення освіти християнськими філософами. Святий Августин і Тома Аквінський.
36. Освіта в добу Відродження: ідея формування всебічно розвинутої людини.
37. Освітні ідеї та ціннісні орієнтації Я.А. Коменського.
38. Індивідуальність - рушійна сила індустріального суспільства. Дж. Локк.
39. Ідея природної свободи і вільного виховання Ж.Ж. Руссо.
40. Г.І. Песталотці про мистецтво освіти і освіту для індустрії.
41. Розуміння свободи освіти І. Кантом та феномену знання Г. Гегелем.
42. Григорій Сковорода про самопізнання та спорідненість виховання з природою.
43. Ідея національної школи в працях К. Ушинського, Б. Грінченка, С. Русової, І. Франка, Я. Чепіги.
44. Ідея національної школи та її розвиток в працях Г. Ващенко.
45. Зміна цінностей освіти в освітньому просторі України: А. Макаренко та В. Сухомлинський.
46. Університет як ідея єдності науки і освіти.
47. Місія університету в культурі.
48. Багаторівнева система підготовки фахівців: молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр, доктор філософії.
49. Автономія університету
50. Гуманітарна освіта і проблема профілю вищого навчального закладу.
51. Освіта і дослідження в сучасному університеті.
52. Гумбольдтівська концепція класичного університету та її розвиток.
53. Розвиток ідеї університету Ортегою-і-Гассетом.
54. К. Ясперс про університетську освіту.
55. Порівняти різні моделі сучасної університетської освіти.
56. Освіта і сталий людський розвиток.
57. Теорія людського капіталу.
58. Зміна канонів освіченості в історії культури.
59. Концепція безперервної освіти.
60. Формування системи освіти індустріального суспільства.
61. Джон Д'юї про пріоритети освіти індустріального суспільства.
62. Формування освітньої парадигми інформаційного суспільства. Е. Тоффлер.
63. Філософські засади Національної доктрини розвитку освіти.
64. Суб'єкт-об'єктна і суб'єкт-суб'єктна парадигми освіти. Консерватизм та лібералізм.
65. Основні суперечності сучасної освіти.
66. Освітні стандарти і парадигма особистісно-орієнтованої освіти.
67. Освіта як сфера послуг.
68. Глобалізаційні процеси в освіті.
69. Освіта у стратегії боротьби з бідністю.
70. Сучасна система освіти.

8. ФОРМИ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

Засвоєння студентами теоретичного матеріалу з дисципліни перевіряється на семінарських заняттях (35 балів) у вигляді усних відповідей, участю у дискусіях на лекціях

та семінарських заняттях, експрес-опитуваннями, написанням та захистом самостійної домашньої творчої роботи (25 балів) на співбесіді (40 балів). Сумарна кількість балів, виділених на оцінку включає: повноту розкриття питання, аналітизм і здатність мислити нестандартно і самостійно.

Критерії оцінювання самостійної роботи

№	Параметри оцінювання	Максимальна кількість балів
1	Повнота розкриття теми	10
2	Самостійний характер розкриття теми та захист роботи	15
	Разом	25

Оцінювання навчальних досягнень студента

Відповіді на семінарських заняттях	Домашня творча робота	Співбесіда	Сума
35	25	40	100

Контроль знань студентів здійснюється під час відповідей до кожного семінарського заняття, написанням та захистом домашньої творчої роботи на співбесіді з лектором. Формою підсумкового контролю є залік. Поточна успішність (max = 100) складається з балів, отриманих за відповіді на практичних заняттях (35 балів, 7 практичних по 5 балів кожна), виконання самостійної домашньої творчої роботи (25 балів), співбесіди з лектором (40). Співбесіда з лектором (40 балів) проводиться в кінці семестру за наперед оголошеним розкладом. Усі лекції з даного курсу мають, проблемно-дискусійний характер. Здобувачі, які включені у дискусію можуть одержати від 1 до 3 балів, в залежності від їхньої участі.

Експрес-опитування та доповіді на семінарських заняттях оцінюються максимально у 5 балів.

Семестрова підсумкова оцінка у семестрі визначається як сума балів з усіх видів навчальної роботи. Результати поточного контролю є остаточною заліковою оцінкою.

Якщо студент з поважних причин не зміг отримати бали на семінарських заняттях чи лекціях, тоді він, у індивідуальному порядку та в погоджений з викладачем час, виконує і здає підготовлені завдання, що охоплюють матеріал пропущених тем.

Студенти, які навчаються за індивідуальним планом виконують усі види робіт, або готують домашню самостійну роботу, що охоплює три питання з усього курсу (60 балів) та проходять співбесіду з лектором (40 балів).

Сумарна кількість балів за поточну успішність є остаточною заліковою оцінкою. Оцінка виставляється за шкалами оцінювання: стобальною, національною і ЄКТС.

Співбесіда на заліку за талоном №2 і К проводиться усно за загальним списком питань, студент має відповісти на три питання. Залік за талоном №2 і перед комісією оцінюється за стобальною шкалою, національною і ЄКТС.

Прослуховуючи цей курс, студенти повинні виконувати положення **Кодексу академічної доброчесності**: складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб; надавати для оцінювання лише результати власної роботи; не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити їхні результати чи погіршити/покращити результати інших студентів тощо.

9.ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ, ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Простір інтернету. Мультимедійне обладнання, програма Microsoft PowerPoint для виконання презентацій.

10.РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Рекомендована література

Основна:

1. Возняк В. С. Співвідношення розсудку і розуму як філософсько-педагогічна проблема: Монографія / В. С. Возняк. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана-Франка, 2008. – 357 с.
2. Возняк В.С, Лімонченко В.В. Мислення та уява // Філософська та соціологічна думка. – 1995. – №11-12. – С. 170-210.
3. Возняк В.С. Гуманізація та гуманітаризація освіти: філософська інтерпретація // Діалог культур: Україна в світовому контексті. Філософія освіти. – Львів, 1999. – С.96-105.
4. Возняк В.С. Зміст проблеми гуманітаризації освіти в контексті взаємовідношення розсудку і розуму // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип.. 264-265. Філософія. -Чернівці: Рута, 2005. – С. 131-136.
5. Возняк В.С. Контрапункт душі і духу: спроба тонального розпізнання // Філософська та соціологічна думка. – 1993. – № 7-8. – С. 75-92.
6. Возняк В.С. Метафізика рассудка и разума.- К.: Ред. журн. «Самватас»,
7. Возняк В.С. Парадокси "ціннісної" свідомості // Гуманізм і моральність: екзистенційні виміри. – Львів, 1997. – С. 37-42.
8. Возняк В.С. Педагогічне мислення в полоні обернених форм // Філософські пошуки. Філософ і філософія в сучасному світі: форми присутності і відповідальність. – Львів-Одеса : „Центр Європи”, 2006. – С.256-265.
9. Возняк В.С. Педагогічний вербалізм як вияв „тиранії розсудку” // Людинознавчі студії.. Збірник наукових праць ДДПУ Вип. 12. Філософія. – Дрогобич: Вимір, 2005. – С. 86-95.
10. Возняк В.С. Про сутність естетичного виховання // Етика, естетика і теорія культури.-Респ. міжвідомчий науковий збірник. Вип. 34.–К. : Вища школа, 1991.–С. 44-51.
11. Возняк В.С. Розсудок і розум як способи організації педагогічного простору // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 346-347. Філософія. Збірник наукових праць. – Чернівці : Рута, 2007. – С. 34-39.
12. Возняк В.С. Розсудок як формальна культура мислення (філософсько-педагогічні виміри) // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 346-347. Філософія. Збірник наукових праць. – Чернівці : Рута, 2007. –С. 171-175.
13. Возняк В.С. Розсудок. Розум. Цінності // Філософські пошуки. Вип. XXIII. –Львів :Cogito-Центр Європи, 2007. – С. 135-145.
14. Возняк В.С. Символізм культури і блуд дидактизму// Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 301-302. Філософія. – Чернівці : Рута, 2006. – С. 82-8.6.
15. Возняк В.С. Філософсько-педагогічні міркування // Філософська і соціологічна думка. – 1996. – № 7-8. –С.201-224.
16. Гегель Г.В.Ф. Феноменология Духа. – М. : Наука, 2000.
17. Култаєва М. Логіка педагогічного мислення та його алогізм // Філософсько-антропологічні студії 2000. Європейський вектор та основні цінності української гуманістики.Істина. Правда. Життя.– К., 2000.– С. 330-339,
18. Малахов В.А. Етика спілкування.– К.: Либідь, 2006.
19. Педагогика сотрудничества (отчет о встрече педагогов-экспериментаторов) // Учительская газета, 10 октября 1986 года.
20. Петрушенко В. Л. Філософія. Навчальний посібник. – будь-яке видання.
21. Скотний В. Г. Філософія освіти: екзистенція ірраціонального в раціональному. – Дрогобич : Вимір, 2004. – 348 с.
22. Скотний В. Г. Філософія: історичний та систематичний курс. – К. : Знання України, 2005.
23. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 744 с.
24. Філософський словник. – 2 вид. – К.: Голов.ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

Додаткова:

1. Бубер М. Я и Ты / М. Бубер ; [пер. с нем. П. С. Гуревич] // Квинтэссенция: Филос. альманах. 1991. – М. : Политиздат, 1992. – С. 294–370.
2. Звиглянич В.А. Логико-гносеологические и социальные аспекты категорий видимости и сущности / В. А. Звиглянич. – К. : Наук.думка, 1980. – 165 с.

3. Лосский Н. О. Чувственная, интеллектуальная и мистическая интуиция / Н. О. Лосский. – М. : Республика, 1995. – 400 с. – (Мыслители XX века).
4. Наторп Пауль. Философия как основа педагогики / Пауль Наторп // Избранные работы / Пауль Наторп. – М. : Изд. дом «Территория будущего», 2006. – С. 295–383. – (Университетская библиотека Александра Погорельского).
5. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2002. – 744 с.
6. Філософський словник. – 2 вид. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
7. Хайдеггер М. Что зовётся мышлением? / М. Хайдеггер ; [пер. с нем. Э. Сагетдинов]. – М. : Академический Проект, 2007. – 351 с.– (Философские технологии).

Интернет ресурси

1. Електронна бібліотека (Україна). URL: www.lib.com.ua/
  2. Електронна бібліотека з філософії. URL: <http://filosof.historic.ru/>
  3. Європейський освітній портал. URL: <http://www.eu-edu.org>
  4. Єдине освітнє інформаційне вікно України. URL: <http://www.osvita.com>
  5. Наукова бібліотека імені В.Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
  6. Наукова електронна бібліотека. URL: <http://elibrary.ru/defaultx.asp>
  7. Офіційний сайт МОН України. URL: <http://www.mon.gov.ua>
  8. Центр досліджень Європейського гуманітарного університету. URL: www.ehu-international.org/
- 25.